

Остапович В.М.,

асистент кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЗАКОНОДАВЧЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МЕДИЧНА ДОПОМОГА» В АСПЕКТІ ПРАВОВИХ ПРОБЛЕМ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [6].

Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави [6].

Надзвичайно важливою складовою подолання наслідків Чорнобильської катастрофи є надання медичної допомоги постраждалим особам. Особливої актуальності проблема надання медичної допомоги набуває у зв'язку з тією обставиною, що протягом тривалого періоду часу (майже чверть століття) велика кількість населення (лише в Україні біля трьох мільйонів) піддається тривалому внутрішньому опроміненню малими дозами радіації внаслідок споживання забруднених продуктів (інкорпороване опромінення). Це призводить до високого рівня захворюваності серед постраждалого від аварії на ЧАЕС населення та є безпрецедентним випадком для світової практики подолання наслідків ядерних катастроф. Однак гарантії надання безоплатної та якісної медичної допомоги населенню України загалом та особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зокрема, залишаються, на жаль, в більшості випадків декларативними.

З метою ефективного розв'язання завдань медико-соціального забезпечення постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС, відповідно до статті 16 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [3] в Україні у 1992 році було створено Державний реєстр України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Державний реєстр — це автоматизована інформаційна система, яка функціонує в Україні з 1986 р. та є єдиною інформаційною системою державного обліку постраждалих, організації їх

медичного обстеження та оздоровлення. На державному рівні ведення і управління Реєстром здійснює Державна установа «Український центр інформаційних технологій та Національного реєстру Міністерства охорони здоров'я України», який координує роботи по проектуванню, розробці, функціонуванню регіональних служб Реєстру на обласному та районному рівнях [2].

Згідно відомостей ДУ «Український центр інформаційних технологій та Національного Реєстру МОЗ України» узагальнений склад Державного Реєстру України станом на 1 жовтня 2010 року включає дані на 2 348 530 особи, в тому числі:

- 315 486 — ліквідаторів (1 група первинного обліку);
- 80 788 — евакуйованих (2 група первинного обліку);
- 1 529 223 — проживаючих (3 група первинного обліку);
- 423 033 — особи, народжена від батьків 1-3 груп первинного обліку, в тому числі 148 029 осіб — діти до 14 років (включно).

В Україні кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно [6].

Офіційне тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» надав Конституційний Суд України [11].

Зміст поняття «медична допомога» Конституційний Суд України з'ясовував шляхом як його граматичного аналізу, так і на основі дослідження правових актів. У лінгвістичному аспекті слово «допомога» означає сприяння, підтримку (фізичну, матеріальну, моральну тощо) в чому-небудь; захист когось-небудь, порятунком у біді; робити певний вплив, що дає потрібні наслідки, приносить полегшення, користь, у т.ч. і виліковувати; дію, скеровану на підтримку /реалізацію чийх-небудь запитів або потреб у чому-небудь/ за певних обставин.

У правовому значенні термін «медична допомога» вживається у преамбулі, статтях 4, 16, 25, 33, 37, 52, 58, 60, 78 Основ законодавства України про охорону здоров'я [4]. Статті 33, 35, 58, 67, 68, 77 цього закону визначають вузлові складові медичної допомоги (швидка, невідкладна, первинна, спеціалізована, високоспеціалізована тощо). Її дефініція дається у спеціальних словниках понять і термінів Всесвітньої організації охорони здоров'я, визнаних тими ж Основами (стаття 3). У процесі дослідження конституційного припису «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» зміст

медичної допомоги з'ясовувався Конституційним Судом України з огляду на відповідні положення Конвенції про мінімальні норми соціального забезпечення, ухваленої у Женеві 28 червня 1952 року (статті 1, 2), Європейської Конвенції про соціальну та медичну допомогу, укладеної у Парижі 11 грудня 1953 року (статті 1, 8 – 17), Європейського кодексу соціального забезпечення, прийнятого у Страсбурзі 16 квітня 1964 року (частина II), Конвенції про медичну допомогу та допомоги у разі хвороби, прийнятої у Женеві 25 червня 1969 року (пункти 1, 3), та одноіменної Рекомендації, ухваленої там же і того ж дня (статті 7 – 12, 34), Європейської соціальної хартії, підписаної у Страсбурзі 3 травня 1996 року (статті 11 – 13), та інших міжнародних документів.

З вищезазначеного вбачається, що термін «медична допомога» широко вживається у національному законодавстві України, є певні його визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я, науковців, медичних університетів й академій, які є досить суперечливими. Однак цілісна правова дефініція цього поняття у законах України відсутня, а тому потребує нормативного врегулювання, що виходить за межі повноважень Конституційного Суду України [11].

В статті 284 Цивільного кодексу України [12] закріплено право на медичну допомогу, однак не подано самого визначення поняття медичної допомоги.

Надання медичної допомоги охоплює, за дослідженнями вчених, профілактичну, лікувально-діагностичну, реабілітаційну, протезно-ортопедичну і зубопротезну допомогу [7].

Згідно з дефініцією, наведеною у Глосарії термінів з медико-санітарної допомоги, медична допомога визначається як «програма кваліфікованого обслуговування (тобто, чітко визначений план обслуговування кваліфікованими спеціалістами-медиками) індивідуума з метою зміцнення, підтримання і відновлення його фізичного і психічного здоров'я» [1].

Комітет по охороні здоров'я Російсько-Американської міжурядової комісії з економічного та технологічного співробітництва визначає, що медична допомога – це виражена у певній сукупності медичних послуг і спрямована на оздоровлення і лікування пацієнтів діяльність, що здійснюється професійно підготовленими працівниками, які мають на те право у відповідності з чинним законодавством [5].

У медичній науці поняттям «медична допомога» переважно охоплюються лікування, профілактичні заходи, які проводяться при захворюваннях, травмах, пологах, а також медичний огляд та деякі інші види медичних робіт [10].

В резолютивній частині рішення Конституційного Суду України від 29 травня 2002 року №10-рп/2002, зокрема, зазначено, що поняття медичної допомоги має бути визначено законом [11].

З моменту ухвалення вищезазначеного рішення Конституційним Судом України минуло вже майже дев'ять років, однак Верховна Рада України так і не прийняла закон який би давав визначення поняття «медична допомога».

Слід зазначити, що на виконання рішення Конституційного Суду України від 29 травня 2002 року №10-рп/2002 Кабінетом Міністрів України 13 вересня 2002 р. було подано до Верховної Ради України проект Закону України «Про внесення змін до статті 3 Основ законодавства України про охорону здоров'я» (щодо вдосконалення медичної допомоги населенню) в якому пропонувалося, зокрема, дати законодавче визначення поняття «медична допомога». Однак у зв'язку з тим, що положення цього законопроекту були суперечливими та порушували норми ст.49 Конституції України 18.09.2003р. він був знятий з розгляду [9].

Також Постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 955 було затверджено «Програму подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги» [8], в якій зазначено, що медична допомога — це вид діяльності, який включає комплекс заходів, спрямованих на оздоровлення та лікування пацієнтів у стані, що на момент її надання загрожує життю, здоров'ю і працездатності та здійснюється професійно підготовленими працівниками, які мають на це право відповідно до законодавства. Однак я вважаю, що таке визначення поняття медичної допомоги суперечить як статті 49 Конституції України, так і рішенням Конституційного Суду України від 29 травня 2002 року №10-рп/2002. Крім цього, виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод, охорона здоров'я [6].

На мою думку, з метою реалізації положень статей 16, 49 Конституції України необхідно провести широке обговорення цієї проблематики як серед юристів, так і серед фахівців в галузі медицини з метою розробки та прийняття Верховною Радою України окремого закону, який буде визначати не лише поняття медичної допомоги, але й, що найголовніше, порядок надання такої допомоги медичними закладами різних форм власності виходячи з фінансових можливостей, як бюджетів різних рівнів, так і в певних випадках пацієнтів. Також з метою реалізації права на безоплатну медичну допомогу постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи необхідно внести відповідні зміни та допо-

внення до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [3], що будуть визначати порядок надання медичної допомоги, а також джерела та обсяг фінансування.

Література

1. Глоссарий терминов по медико-санитарной помощи // Европейское Региональное бюро ВОЗ. Копенгаген, 1976. — 195с.
2. Державна установа «Український центр інформаційних технологій та Національного реєстру Міністерства охорони здоров'я України. [Електронний ресурс].
Режим доступу http://www.moz.gov.ua/ua/portal/res_ucit_nr.html.
3. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 1991. — № 16. — Ст.200.
4. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року N 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 4, Ст.19.
5. Качество медицинской помощи // Глоссарий. – Россия–США, 2000. — 107 с.
6. Конституція України від 28 червня 1996 р., ст.16 //Відомості Верховної Ради України – 1996 р.- № 30 — Ст. 141.
7. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України:У 2 т.- 3-е вид., перероб. і доп. / За ред. О.В.Дзери (кер.авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В.Луця. - К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т.1 С.472.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. N 955 «Про затвердження Програми подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги»// Офіційний вісник України від 26.07.2002 — 2002 р., № 28, С. 73.
9. Проект Закону України «Про внесення змін до статті 3 Основ законодавства України про охорону здоров'я» (щодо вдосконалення медичної допомоги населенню) від 13.09.2002р. №2190 // Верховна Рада України України. [Електронний ресурс]. Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=13062.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 66 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти» (справа про платні медичні послуги) від 25 листопада 1998 року № 15-рп/98 // Офіційний вісник України від 31.12.1998 — 1998 р., № 50. С. 119.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога

надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) від 29 травня 2002 року №10-рп/2002// Вісник Конституційного суду України — 2002 р. — № 3. — С. 19.

12. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44, Ст.356.

Весельська Л. А.,

аспірант кафедри національної безпеки
Національної академії державного управління
при Президентові України

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА І ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ВІД НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧАЕС: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Чорнобильська катастрофа є аварією, котра стала найбільшою в історії атомної енергетики, нанесла шкоду екології та здоров'ю населення теперішніх незалежних України, Білорусі, Росії та низки інших країн.

За офіційними даними, від Чорнобильської катастрофи в Україні постраждало близько 3,3 млн осіб, кожен третій — дитина. Із зони, ураженої радіацією, евакуйовані мешканці 80 населених пунктів (близько 100 тис. осіб). А до зони безумовного відселення потрапило 92 населені пункти. Територія, з якої здійснено евакуацію населення, віднесена до зони відчуження, складає близько 2598 кв. км. Периметр зони відчуження — 196 кв. км, а разом із зоною безумовного відселення становить 377 кв. км, що практично дорівнює 8,8 % території України.

На теперішній час до зони відчуження відносяться 76 населених пунктів, до зони безумовного (обов'язкового) відселення — 92 населені пункти, до зони гарантованого добровільного відселення — 834 населені пункти, до зони посиленого радіоекологічного контролю — 654 населені пункти [1].

До 1990 року в Україні не існувало правового та законодавчого поля з питань радіаційного, соціального та медичного захисту людини від дії іонізуючого випромінювання. Ці питання регулювались санітарним законодавством, яке затверджувало Міністерство охорони здоров'я СРСР [3, с. 117].

Надзвичайна актуальність вирішення проблем, обумовлених Чорнобильською катастрофою, знайшла відображення в Законах України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактив-